

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Педагогічний факультет

Кафедра теорії та методик початкової освіти

Кваліфікаційна робота

з теми: **«ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ УМІНЬ В УЧНІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ»**

Виконала: здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
PO2-M22z групи
спеціальності 013 Початкова освіта

Вірста Катерина Іванівна

Керівник:

**Третяк Наталя
Володимирівна,** кандидат
філологічних наук, доцент
кафедри теорії та методик
початкової освіти

Рецензент:

**Гордійчук Мар'яна
Сидорівна,** кандидат
педагогічних наук, доцент
кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ УМІНЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	7
1.1. Категоріально-дефінітивна характеристика процесу формування творчих умінь у молодших школярів.....	7
1.2. Інтерактивні технології як об'єкт теоретичного аналізу.....	18
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ УМІНЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	28
2.1. Організація і методика проведення експериментального дослідження.....	28
2.2. Аналіз результатів експериментального дослідження.....	41
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розвиток сучасного суспільства, динамічні зміни у всіх сферах людської життєдіяльності зумовлюють зростаючу потребу у формуванні творчої особистості з високим рівнем інтелектуального розвитку, здатної до нестандартних, часто несподіваних та оригінальних рішень. Відповідно до Концепції Нової української школи (від 27 жовтня 2016 р.) (2016) встановлено, що метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь, відповідно до вікових, індивідуальних, психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості. Тому актуальною проблемою в теорії та практиці сучасної початкової школи є проблема формування та розвитку творчих умінь в учнів молодшого шкільного віку.

До різноманіття інноваційних технологій можна віднести інтерактивні технології, які передбачають взаємодію всіх учасників освітнього процесу, що здійснюється за допомогою методів, які активізують педагогічне спілкування, як рівноактивну міжсуб'єктну взаємодію. Інтерактивні технології допомагають інтенсифікувати самостійну творчо-пошукову роботу, яка сприяє розвитку творчих умінь в учнів та пізнавальної діяльності. Проблема розвитку творчої особистості висвітлена в дослідженнях Г. Костюка, О. Кульчицької, В. Рибалки, О. Комар та інших. Серед науковців, які наголошували на сензитивності молодшого шкільного віку до творчості, варто відзначити О. Духновича, Я. Коменського, С. Русову, В. Сухомлинського, К. Ушинського та інших. І. Бех довів, що молодший шкільний вік є періодом становлення креативності. Т. Дука, О. Рябошапка свої наукові напрацювання присвятили вивченню особливостей творчого розвитку дітей молодшого шкільного віку в умовах інклюзивного навчання. Питання формування вмінь вивчали Ю. Бабанський, Т. Довга, В. Максименко, С. Сисоєва, які зосередили свою увагу на формуванні інформаційно-технологічних, загальнонавчальних, творчих умінь. Психолого-педагогічні особливості засвоєння знань, формування вмінь і

навичок висвітлені в наукових розвідках Є. Мілеряна, С. Рубінштейна та інших. Важливими для нашого дослідження є праці Я. Кодлюк, у яких порушується питання суб'єктності молодшого школяра в навчальній діяльності, розглядаються особливості формування загальнонавчальних умінь і навичок в учнів молодшого шкільного віку, висвітлюються якісні характеристики сучасної початкової освіти: особистісна орієнтованість, варіативність, компетентісна спрямованість, розвивальність, ціннісна орієнтованість.

Одним з основних принципів оновлення вмісту освіти є його орієнтація на особистість, що передбачає опору на суб'єктивний досвід учнів, актуальні потреби кожного з них. У зв'язку з цим гостро постає питання про організацію активно пізнавальної і творчої діяльності учнів, що сприяє накопиченню творчого досвіду молодших школярів, який є основою самореалізації особистості на наступних етапах безперервного виховання. Без цього процесу самореалізація стає малоефективною.

Питання розвитку творчих здібностей дітей є однією з основних проблем шкільної педагогіки, оскільки досі повністю не вивчено «феномен дитячої творчості», а також не до кінця розкрито питання, пов'язані з творчими можливостями дітей молодшого шкільного віку. Молодший школяр здатний до власного багатовимірного творчого розкриття та творчої самореалізації. Адже саме в цьому віці зберігаються риси чутливості до розвитку творчих здібностей і зв'язок їх з психічними процесами.

Розвиток творчих здібностей молодших школярів є надзвичайно важливим для системи освіти в цілому. Діти молодшого шкільного віку, які мають розвинені навички самостійної художньої діяльності та розвивають творчі здібності, продовжують їх удосконалювати й надалі. Успішність шкільного навчання дітей молодшого шкільного віку залежить від рівня розвитку творчих здібностей, комунікативних навичок, пізнавального інтересу в галузі мистецтва, самостійності та інших значущих факторів.

Зразкова діяльність є потужним імпульсом у розвитку творчих здібностей у молодших школярів і прогресивним засобом розвитку дитини та її творчих

здібностей. Кожен вид мистецтва має свої специфічні можливості впливу на особистість, але діючи окремо, не завжди може повною мірою розвивати її творчі здібності, а отже, і виховувати гармонійно розвинену, творчу особистість. Тому особливу важливість для розвитку творчих здібностей має взаємодія різних видів мистецтва та художньо-естетичної діяльності.

Дослідження наукових пошуків показало, що більшість зусиль спрямовані на вивчення таких аспектів, як формування творчих здібностей у молодших школярів через музичну діяльність (О. Лобова, В. Рагозіна); творчий розвиток учнів початкової школи через образотворче мистецтво (Т. Близнюк, І. Демченко, М. Пічкур); формування творчих умінь через музичні ігри в освітньому процесі (О. Борисова, М. Шуть); особливості розвитку творчої активності через українську народну іграшку (Т. Коваленко); розвиток творчого мислення учнів початкової школи (О. Лоюк). Однак потенціал інтерактивних технологій досліджено недостатньо, а їх роль у формуванні творчих умінь учнів початкової школи залишається неаналізованою.

Аналіз сучасного стану організації освітнього процесу виявив низку суперечностей, які потребують ефективного вирішення, зокрема:

1. Між потребою сучасного суспільства в розвитку творчого потенціалу дітей, здатних до творчого мислення в нестандартних ситуаціях, і недостатнім розробленням практичних механізмів, що сприяють формуванню творчих умінь учнів початкової школи.
2. Між теоретичними знаннями і їх непридатністю для практичного застосування в реальних життєвих ситуаціях та творчого аналізу проблем.
3. Між необхідністю міжособистісної взаємодії учнів, розвитку соціальних навичок творчої співпраці та традиційно організованим освітнім простором.
4. Між важливістю використання інтерактивних технологій у навчанні початкової школи за програмою Нової української школи та недостатньо визначеною їх роллю серед інших методів і засобів, а також їх місцем у досягненні цілей початкової освіти.

Об'єкт дослідження – процес розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Предмет дослідження – комплекс завдань для формування творчих здібностей молодших школярів з використанням інтерактивних технологій.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментальній перевірити доцільність умов формування творчих здібностей молодших школярів з використанням інтерактивних технологій.

Експериментальна база дослідження: Мамаївський ЗЗСО І-ІІІ ступенів, Мамаївської громади, Чернівецької області.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження можемо зробити такі висновки.

У роботі проаналізовано теоретичні поняття формування творчих умінь в молодших школярів з використанням інтерактивних технологій. У результаті аналізу наукових джерел проаналізовано основні поняття використані в роботі: «творчість», «уміння», «творчі вміння», «формування творчих умінь з використанням інтерактивних технологій».

Ми з'ясували, що творчі вміння — це якісна характеристика особистості, яка відображає її здатність виконувати усвідомлені дії, базуючись на простих уміннях та навичках, і генерувати нові, оригінальні ідеї чи створювати унікальні продукти творчої діяльності. Вони передбачають здатність створювати нові кінцеві продукти як у звичних, так і в змінених умовах. Ці вміння належать до категорії складних умінь, що вимагають систематичного тренування, оскільки без регулярного вправлення вони не формуються.

Формування творчих умінь за допомогою інтерактивних технологій розглядається як процес систематичного виконання учнем творчих завдань із використанням інтерактивних методів під керівництвом учителя. Це сприяє вдосконаленню базових навичок та загальному розвитку навчальної діяльності.

Аналіз наукових досліджень дозволив виокремити ключові творчі вміння:

- комбінувати та моделювати,
- доповнювати,
- прогнозувати,
- продукувати нестандартні ідеї,
- визначати проблеми та знаходити шляхи їх вирішення,
- уявляти й фантазувати,
- створювати власні творчі продукти,
- доводити та спростовувати власну думку.

Таке визначення підкреслює важливість системного підходу до розвитку творчих здібностей учнів.

Творчі вміння характеризують особистість через її здатність виконувати усвідомлені дії, спираючись на базові уміння та навички, з метою створення нових, оригінальних ідей або унікальних продуктів творчої діяльності. Це дозволяє генерувати кінцевий продукт у звичайних чи змінених умовах. Такі вміння належать до складної категорії і потребують регулярного тренування, адже без систематичних вправ вони не можуть сформуватися.

Формування творчих умінь за допомогою інтерактивних технологій — це цілеспрямований процес, що передбачає залучення учнів до виконання творчих завдань із застосуванням інтерактивних методів під керівництвом учителя. Такий підхід допомагає вдосконалити базові навички та підвищити ефективність навчальної діяльності в цілому.

На основі наукових досліджень виділено основні творчі вміння:

- комбінування та моделювання;
- доповнення;
- прогнозування;
- продукування нестандартних ідей;
- визначення проблем та пошук шляхів їх вирішення;
- уяву та фантазію;
- створення власних творчих продуктів;
- доведення та спростування власних поглядів.

Розвиток цих умінь сприяє становленню творчого потенціалу особистості, що є важливим у сучасному освітньому процесі.

Аналіз наукової літератури дозволив дослідити зміст та ключові аспекти поняття «інтерактивні технології», а також теоретичні положення, що розкривають його сутність. Термін «технологія» розуміється як упорядкована система, яка включає послідовне виконання взаємопов'язаних операцій відповідно до наперед складеного плану для досягнення визначеної мети.

Інтерактивні технології відносяться до педагогічних, оскільки вони мають усі ознаки системи, а саме:

- цілі навчальної діяльності;

- інтерактивні методи, прийоми та форми навчання;
- структурований і відібраний навчальний зміст;
- засоби навчання;
- психолого-педагогічні та організаційні умови;
- систему пізнавальних завдань.

Такий підхід підкреслює системний характер інтерактивних технологій та їхню ефективність у педагогічній практиці.

Інтерактивні технології визначаються як структурована система методів і прийомів, орієнтована на активну міжсуб'єктну співпрацю та співтворчість учнів із учителем і між собою. Їхня мета полягає у засвоєнні знань і формуванні базових умінь та навичок через процес спільного пізнання. На основі аналізу різних підходів запропоновано класифікацію інтерактивних технологій відповідно до їхнього впливу на розвиток творчих умінь: технології створення продуктів творчої діяльності, технології проблемного бачення, технології розвитку уяви і фантазії, технології мисленнєвої діяльності, а також технології продукування оригінальних, нестандартних ідей.

У структурі творчих умінь виокремлено чотири взаємопов'язані компоненти. Перший — мотиваційний, який стимулює інтерес до творчої діяльності та прагнення до самовираження. Другий — когнітивний (знаннєвий), що забезпечує системність і повноту знань, а також потребу у їх постійному поповненні. Третій — процесуальний, який формує здатність діяти в нестандартних умовах та застосовувати знання на практиці. Четвертий — результативний, що включає здатність до самоаналізу, рефлексії та оцінки власних творчих досягнень.

Відповідно до зазначених компонентів визначено критерії та показники сформованості творчих умінь. Мотиваційно-ціннісний критерій включає внутрішню потребу займатися творчістю, інтерес до творчої діяльності та прагнення до створення оригінальних продуктів. Пізнавально-понятійний критерій охоплює системність, повноту знань, необхідність їх поповнення та знання алгоритмів творчих дій. Творчо-діяльнісний критерій передбачає

оволодіння різними видами творчої діяльності, здатність діяти в нестандартних ситуаціях, уміння співпрацювати у колективній творчості. Результативно-рефлексивний критерій характеризується здатністю до самоаналізу, рефлексії, адекватною самооцінкою творчої діяльності та рівнем творчого потенціалу.

Ця структура дозволяє системно підходити до формування творчих умінь у молодших школярів із використанням інтерактивних технологій, спрямованих на всебічний розвиток їхнього творчого потенціалу.

На основі результатів дослідження було визначено три рівні розвитку творчих умінь у учнів початкової школи: високий, середній та низький. Під час експерименту було обґрунтовано педагогічні умови, які сприяють формуванню творчих умінь у молодших школярів за допомогою інтерактивних технологій. До таких умов належать: формування позитивної мотивації учнів до творчої діяльності, забезпечення поетапного формування творчих умінь засобами інтерактивних технологій, використання завдань розвивального, творчого та проблемного характеру, організація і керівництво вчителем інтерактивною навчальною діяльністю. Формування позитивної мотивації є важливим етапом, адже учні повинні бути зацікавлені у творчому процесі, відчувати емоційну залученість і задоволення від своєї діяльності. Це досягається через використання ігор, проектної діяльності, активне залучення дітей до обговорення творчих ідей і рішень. Поетапне формування творчих умінь через інтерактивні технології дозволяє організувати навчальний процес таким чином, щоб учні поступово освоювали необхідні навички, розвиваючи креативне мислення та здатність до самостійної діяльності. Завдання розвивального, творчого та проблемного характеру сприяють розвитку уяви, ініціативи та здатності співпрацювати з іншими. Важливим є також використання завдань, які стимулюють здатність знаходити рішення в складних ситуаціях, що є важливим компонентом творчості. Крім того, організація і керівництво інтерактивною навчальною діяльністю вчителем є суттєвим аспектом, оскільки вчитель не лише дає завдання, а й активно організовує навчальний процес, допомагає в подоланні труднощів, мотивує учнів до пошуку нових рішень,

створюючи атмосферу співпраці, відкритості та підтримки. Застосування цих педагогічних умов сприяє ефективному розвитку творчих умінь учнів початкової школи, оскільки інтерактивні технології забезпечують активну участь учнів у навчальному процесі, даючи їм можливість розвивати свою творчість у контексті реальних завдань і ситуацій.

Розроблено дидактичну модель формування творчих умінь у молодших школярів із застосуванням інтерактивних технологій. Це схематичне відображення процесу формування творчих умінь, що охоплює його структуру та зміст, логічно структуровані компоненти, а також дидактичну мету, завдання, принципи, етапи формування умінь, педагогічні умови, навчально-методичний супровід і контрольню-діагностичний інструментарій. Модель включає чотири компоненти: мотиваційно-цільовий, змістовий, процесуальний і результативний.

Ефективність педагогічних умов і дидактичної моделі була перевірена експериментальним шляхом. На формувальному етапі дослідження було впроваджено та апробовано авторську модель і педагогічні умови формування творчих умінь в учнів. Результати контрольного етапу експерименту засвідчили дієвість запропонованого підходу. У експериментальній групі (ЕГ) показники низького рівня сформованості творчих умінь зменшилися на 15,5%, тоді як у контрольній групі (КГ) — лише на 4,4%. Показники середнього рівня в ЕГ зросли на 4,0%, а в КГ — на 1,5%. Високий рівень сформованості творчих умінь в ЕГ збільшився на 11,5%, тоді як у КГ — лише на 2,9%. Обробка отриманих даних методами математичної статистики підтвердила ефективність розробленої моделі та педагогічних умов, що доводить їхню доцільність для використання у практиці початкової освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акпинар, Л. Е. (2014). Інтерактивні технології навчання в початковій школі : навчальний посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 288.
2. Андрієвська, В. (2018). Наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій у початковій школі на сучасному етапі її модернізації. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Сер.: Педагогічні науки», 2, 14-19.
3. Антонєць, А. В. (2018). Особливості формування професійних умінь агроінженерів у процесі вивчення математичних дисциплін. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер.: Педагогічні науки, (38), 46-52.
4. Антонова, О. Є. (2014). Словник базових понять з курсу «Педагогіка» : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 100.
5. Бадіца, М. В. (2015). Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійно-творчої діяльності засобом продуктивної технології. Наука і освіта, (6), 5-10.
6. Барановська, І. Г., & Лазаренко, Ю. Д. (2018). Творча самореалізація молодших школярів на уроках музичного мистецтва. Молодий вчений. № 5.2 (57). 71-75.
7. Барда, С. І., & Московець, Л. П. (2019). Дослідження особистості молодшого школяра : методичний посібник. Кременчук : ПП «Бітарт», 76.
8. Бачинська, Л. М., & Тарасова, Н. С. (2019). Мистецтво: конспекти уроків : посібник для вчителя 2 класу. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 168.
9. Бирка, М. Ф. (2011). Методи діагностики рівня професійної компетентності вчителя. Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти, (4(6)), 29-32.
10. Біла, І. М. (2014). Психологія дитячої творчості. Київ : Фенікс, 200.

11. Біницька, К. М., & Янкович, О. І. (2022). Особливості інклюзивного навчання обдарованих здобувачів початкової освіти в Республіці Польща. Інклюзія в дії: стратегії впровадження в Україні та світі : колективна монографія. Тернопіль : Осадца Ю. В., 326.
12. Богайчук, Р. В. (2019). Я досліджую світ. Технології: конспекти уроків 2 кл. : посібник для вчителя. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 112.
13. Бондар, Ю. В. (2020). Використання творчих завдань під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, (70(І том)), 95-99. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-1.17>
14. Бондар, Ю. В. (2020). Методичні аспекти впровадження інтерактивних технологій у підготовку майбутніх учителів початкової школи. Електронний збірник Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти: тези доп. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 10-12 листоп. 2020 р.). [Електронний ресурс]. Запоріжжя : КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», (5(42)). Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/19rfvt0uBTapfoJCBEcXAMedfnq2cFvIb/view>
15. Бондар, Ю. В. (2020). Модель формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій. Area Nauki, (1(7)), 5-13. Режим доступу: http://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6346/Bondar_Yulia_Volodym_yrivna.PDF?sequence=1&isAllowed=y
16. Будна, Н. О., Заброцька, С. Г., Шост, Н. Б., & Гладюк, Т. В. (2021). Я досліджую світ. 4 клас : конспекти уроків. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, (1), 160.
17. Букреєва, С. О. (2020). Методика організації уроків колективної творчості учнів мистецьких шкіл. Розвиток творчої компетентності учнів мистецьких шкіл. Від традицій до інновацій: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Херсон : друк. «Графіка», 161-166.

18. Вітрук, В. М. (2019). Фрагмент інтегрованого уроку з курсу «Я досліджую світ» (громадянська та історична освітня галузь). Тема: «Діти об'єднують Україну». Всеосвіта : веб-сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/fragment-integrovanogo-uroku-z-kursu-a-doslidzuiu-svit-gromadanska-ta-istoricna-osvitna-galuz-tema-diti-obednuut-ukrainu-190457.html> (дата звернення: 16.06.2024).
19. Гучканюк, А. М., & Брижак, Н. Ю. (2016). Інтерактивне навчання як форма організації пізнавальної діяльності молодших школярів. Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні: зб. тез наук. робіт учасн. між нар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 26-27 лют. 2016 р.). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 100-102.
20. Данько, Н. П. (2013). Розвиток творчих здібностей молодших школярів. Початкова школа, (4), 1-2.
21. Демченко, І. І., Пічкур, М. О., & Близнюк, Т. О. (2009). Творчий розвиток учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва : монографія. Київ : Оміда, 218.
22. Демчук, Л. В. (2007). Виховання творчої особистості. Психологічна газета, (16(88)), 22-31.
23. Денисюк, С. Г. (2008). Урок української мови з використанням інтерактивних технологій у 3 класі. Початкове навчання та виховання, (29(177)), 35-37.
24. Денисюк, Т. К., & Рябошапка, О. В. (2018). Інноваційні технології у процесі підготовки майбутніх педагогів до роботи в сучасному освітньому просторі. Perspectives of science and education: The 6th International youth conference (New York, USA, December 14, 2018). New York, 527-535.
25. Дерев'янко, Л. (2008). Здібні та обдаровані діти. Діагностика, розвиток, супровід. Обдаровані діти: діагностика та супровід. Київ : Шк. світ, 51-97.
- Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). (1993).[Електронний ресурс]. Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.05.2024).

26. Державний стандарт початкової освіти. (2019). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.05.2024).

27. Діновська, Г. А. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках української мови та читання у контексті компетентінсного підходу. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ru.calameo.com/read/00424922773df373e9bf8> (дата звернення: 26.05.2024).

28. Доценко, С. О. (2019). Дидактична система розвитку творчих здібностей учнів початкової школи у процесі вивчення предметів природничо-математичного циклу : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. докт. пед. наук: спец. 13.00.09 «Теорія навчання»; Харківський нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків, 40.

29. Закон України. (2017). Про освіту» від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 12.05.2024).

30. Закон України. (2020). Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 р. № 463-XI. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 12.05.2024).

31. Діновська, Г. А. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках української мови та читання у контексті компетентінсного підходу. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ru.calameo.com/read/00424922773df373e9bf8> (дата звернення: 26.05.2024).

32. Довга, Т. Я., & Нікітіна, О. О. (2013). Загальнонавчальні уміння і навички: теорія та практика формування в учнів початкової школи : методичний посібник. Київ : ТОВ «СІТПРІНТ», 96.

33. Доценко, С. О. (2019). Дидактична система розвитку творчих здібностей учнів початкової школи у процесі вивчення предметів природничо-математичного циклу : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. докт. пед. наук: спец.

- 13.00.09 «Теорія навчання»; Харківський нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків, 40.
34. Дубяга, С. М. (2015). Педагогічні технології в початковій школі : навчально-методичний посібник для студ. вищ. навч. закладів наряду підгот. «Початкова освіта». Мелітополь : Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 160.
35. Ільїна, Н. М. (2018). Психологія творчості та обдарованості : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 227.
36. Кіндякова, Н. Г, & Кеслер, Я. О. (2020). Використання ІКТ у формуванні творчих здібностей учнів на уроці музики. Архів матеріалів міжнародних наукових конференцій, 267-270.
37. Коберник, Г., Коберник, О., & Волошина, Г. (2020). Стимулювання навчально-пізнавальної активності молодших школярів в умовах парної та групової форм роботи на уроці. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи, (2(4)), 59-66.
37. Комар, О. А. Значення інтерактивного навчання для молодших школярів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/11636/1/%d0%9a%d0%be%d0%bc%d0%b0%d1%80%20%d0%9e%d0%bb%d1%8c%d0%b3%d0%b0%20%d0%bf%d0%b5%d0%b4%d0%b0%d0%b3%d0%be%d0%b3%d1%96%d1%87%d0%bd%d0%b8%d0%b9%20%d0%ba%d0%b0%d0%bb%d0%b5%d0%b9%d0%b4%d0%be%d1%81%d0%ba%d0%be%d0%bf.pdf> (дата звернення: 12.06.2024).
38. Кондратова, В. В. (2019). Особливості реалізації мистецької освітньої галузі в початкових класах відповідно до Концепції «Нова українська школа» : методичні рекомендації. Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників в умовах неперервної освіти, (55), 90-97.
39. Концепція Нової української школи. (2016). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 12.05.2024).
40. Легін, В. Б. (2018). Рефлексивні вміння у навчальній діяльності молодших школярів. Молодий вчений, (10(62)), 73-77.

41. Лохвич, К. І. (2021). Методичні особливості реалізації змісту освітньої галузі «Громадянська та історична» в інтегрованому курсі «Я досліджую світ». Нова українська школа в дії: актуальні проблеми методик навчання та стратегії розвитку: матеріали Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 12 травня 2021 р.). Рівне : РДГУ, 173-176.
42. Луценко, О. І., Гавриленко, Т. І., & Кмець, А. М. (2020). Проектно-дослідницька технологія як засіб розвитку творчого потенціалу учнів початкових класів в освітній діяльності Нової української школи. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер.: Педагогічні науки, (42), 140-149.
43. Макимов, М. В. (2020). Вікові аспекти визначення рівня розвитку рефлексії. Габітус, (13(II том), 91-96.
44. Мальована, Т. С., & Барановська, І. Г. (2019). Особливості творчого розвитку молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер.: Мистецтво: зб. матеріалів наук.-практ. конф. виклад. і студ. факульт. дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 100-104.
45. Мачача, Т. С. (2018). Особливості змісту та методики інтегрованого курсу «Дизайн і технології» технологічної освітньої галузі початкової освіти. Початкова освіта. Київ : УОВЦ «Оріон», 111-118.
46. Мельник, С. В. (2019). Урок української мови у 3 класі. На Урок : веб-сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/urok-ukra-nsko-movi-u-3-klasi-tema-zagalne-ponyattya-pro-chastini-movi-zistavlennya-chastin-movi-za-h-znachennyam-pitanniami-ta-rollyu-v-rechenni-130172.html> (дата звернення: 13.06.2024).
47. Мозуль, І. В. (2019). Уміння та навички як структурні елементи змісту шкільної природничої освіти на дидактичному рівні. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Сер.: Педагогічні науки, (1(64)), 172-176.

48. Ніколаєва, О. М., & Гончарук, М. В. (2020). Методи навчання у початковій школі: коротка характеристика. Розвиток суспільства та науки в умовах цифрової трансформації: матеріали конф. Молодіжної наук. ліги (м. Одеса, 8 травня 2020 р.). Одеса, (III том), 95-100.
49. Паламарчук, В. Ф., & Барановська, О. В. (2018). Педагогічні технології навчання в умовах Нової української школи: вектор розвитку. Український педагогічний журнал, (3), 60-66.
50. Половіна, О. А. (2018). Інтегративна функція мистецтва у формуванні творчої особистості дитини. Мистецтво та освіта, (3(89)), 22- 26.
51. Решетняк, В. Ф. (2019). Формування творчої особистості учня початкової школи як цілісний процес. Молодий вчений, (5.2(69.2)), 29-32.
52. Савченко, О. Я. (2019а). Типова освітня програма для 1–2 класів закладів загальної середньої освіти. Київ, 61. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf> (дата звернення 26.05.2024).
53. Савченко, О. Я. (2019). Типова освітня програма для 3–4 класів закладів загальної середньої освіти. Київ, 92. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Savchenko.pdf> (дата звернення 26.05.2024).
54. Сухопара, І. Г., & Мандибуря, І. О. (2021). Формування вмій молодших школярів співпрацювати з іншими на уроках «Я досліджую світ». Молодий вчений, (10(98)), 68-71.
55. Тараканова, А. П. (2021). Мистецька освіта та її значення у формуванні творчої особистості. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://barvinok.edu.vn.ua/%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D1%97%D1%97%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%83-%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC/> (дата звернення 18.05.2024).

56. Швець, С. М., & Кондратюк, Л. С. (2020). Організація рефлексивної діяльності молодших школярів. Традиційні та інноваційні підходи у сфері сучасних педагогічних досліджень: зб. тез доп. учасн. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16 березня 2020 р.). Київ : Центр прогресивної освіти «Генезум», 155-159.
57. Шпіца, Р. І., & Коваль, Н. О. (2021). Розвиток емоційного інтелекту учнів початкової в контексту мистецької освіти. Молодий вчений, (11(99)), 197-200.
58. Яланська, С. П. (2018). Психологія творчості : навчальний посібник. Полтава : Видавництво «Сімон», 182.
59. Янкович, О. І., & Кузьма, І. І. (2018). Освітні технології у початковій школі : навчально-методичний посібник. Тернопіль : ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 266.
60. Янкович, О. І. (2021). Розвиток освітніх технологій у початкових школах України (1959 – 2018) : монографія. Тернопіль, 162.
61. Chaikovska, H., Yankovych, O., Levchuk, I., Kuzma, I., & Rozhko- Pavlyshyn, T. (2021). Formation of sustainable development competencies in primary school children. Journal of Education Culture and Society, (2), 341-360.
62. Demchenko, O., Bondar, Y., Shykyrynska, O., Komarivska, N., Lyubchak, L., Stakhova, I., & Dabizha, L. (2022). Development of youth's creative abilities schoolchildren by BYOD technology. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference May 27th- 28th, (I volume), 341-350. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6892>
63. Duka, T. M., & Riaboshapka, O. V. (2021). Creative development of children of primary school age in the conditions of inclusive education. Publishing House «Baltija Publishing». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/103/2625/6761-1> (дата звернення: 18.05.2024).
64. Fazylova, S., & Rusol, K. (2016). Development of Creativity in Schoolchildren through Art. Czech-Polish Historical and Pedagogical Journal, (8/2),112-123.

65. Koraeva, L. Z. (2020). Formation creative abilities of primary school students with methods of interactive methods and technology. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, (4), 173-183.
66. Mynbayeva, A., Galimova, N., & Akshalova, B. (2018). Development of creative abilities in schoolchildren through self-cognition lessons. *The European Journal of Social and Behavioural Sciences*, (1(XXI volume)), 28-43.
67. Nwoke, B. L. (2021). Enhancing primary school pupils' mathematics creative ability through activity based learning approach. *Malikussaleh Journal of Mathematics Learning (MJML)*, (2(IV volume)), 70-76.
68. Tereshchuk, H. V., Kuzma, I. I., Yankovych, O. I., & Falfushynska, H. I. (2019). The formation of a successful personality of a pupil in Ukrainian primary school during media education implementation. *Педагогіка вищої та середньої школи*, (52), 39-55.
69. Yakibova, D. Sh. (2021). Methods for enhancing the creative thinking of primary schoolchildren. *Herakd pedagogiki Nauka i Praktyka : wydanie specjalne*, 247-256.
70. Yusufaliyeva, G. A. (2021). The role of the teacher in the development of creative abilities of primary school students. *Innovative technologica*, (5(II volume)), 54-59.